

В. В. Лаврук,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський

ЕКОНОМІЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ТВАРИННИЦТВА ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ЙОГО ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ

V. Lavruk,
PhD (Economic), Associate Professor, Department of Finance, Banking and Insurance Economic Faculty,
State Agrarian and Engineering University in Podillya, Kamyanyetzh-Podilskiy

ANIMAL HUSBANDRY ECONOMIC MODERNIZATION AS THE MAIN PRECONDITION OF ITS EFFECTIVE DEVELOPMENT

Обґрунтовано необхідність і сутність проведення економічної модернізації на тваринницьких підприємствах, які вибудовують свою ефективну виробничу систему, ураховуючи при цьому різноманіття специфічних умов і закономірностей здійснення економічної модернізації виробничих процесів. Систематизовано існуючі підходи до визначення характерних особливостей і найбільш важливих чинників, що безпосередньо впливають на здійснення модернізаційних процесів у тваринництві. Встановлено, що інтенсивний розвиток тваринництва спрямований на повне задоволення потреб населення регіонів у м'ясних і молочних продуктах на основі раціонального використання продуктивних можливостей сільськогосподарських тварин, наявних генетичних і виробничих ресурсів. Усе це посилює потребу розширення обсягів і асортименту інноваційних видів продукції, покращення її якості і екологічності у рамках сформованої сукупності різних видів тваринницької діяльності. Запропоновано критерії та напрями підвищення економічної ефективності виробництва основних видів продукції тваринництва на підприємствах.

It was substantiated the necessity and the entity of conducting the economic modernization at livestock businesses, constructing their efficient production system, while taking into consideration the diversity of specific conditions and regularity in production processes economic modernization implementation. Existing approaches to determination of the characteristic features and the most important factors that directly affect the implementation of modernization processes in animal husbandry were systematized. It was found that animal husbandry intensive development aimed at complete satisfaction of the regional population needs in a meat and dairy products on the basis of rational use of the farm animals productive possibilities, the available genetic and production resources. All of these facts reinforce the need for expanding the scope and range of innovative products, improve its quality and sustainability within the within the existing complex of livestock activities various types. There were proposed the criteria and directions of economic efficiency increase of the animal products major types production at enterprises.

Ключові слова: тваринництво, економічна модернізація, інноваційна продукція, підприємство, модернізаційні процеси, ефективність.

Key words: animal husbandry, economic modernization, innovative products, enterprise, modernization processes, efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стабільність розвитку аграрних підприємств України спрямована на досягнення міцних конкурентних позицій тваринництва на внутрішньому і зовнішньому ринках. Однак негативні тенденції у виробничих і технологічних процесах, спричинені збитковою діяльністю і призупиненням пошуку джерел інвестиційних ресурсів, недостатністю державної уваги до модернізаційних змін у тваринництві, стали передумовою скорочення кількості поголів'я сільськогосподарських тварин, обсягів виробництва тваринницької продукції та зниження рівня ефективного розвитку тваринницьких підприємств. А тому частина існуючих до цих пір проблем повинна вирішуватися кожним окремо взятим тваринницьким підприємством у відповідності зі змінними умовами їхнього функціонування. З огляду на тако-

го роду обставини виникає необхідність проведення досліджень, які надають їм особливої актуальності, стосовно питань здійснення економічної модернізації (є об'єктивною необхідністю перетворень і тенденцією позитивних змін) виробничих систем у тваринництві.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні і методологічні аспекти становлення, стратегії розвитку тваринництва, забезпечення його кормовими ресурсами, підвищення ефективності виробництва тваринницької продукції у сільськогосподарських підприємствах знайшли відображення у наукових працях І.Ф. Баланюка, П.С. Березівського, В.І. Бойка, В.М. Геєць, В.П. Долинського, М.В. Зубця, І.В. Коно-

Рис. 1. Чинники впливу на ефективний розвиток тваринництва

Джерело: власна розробка.

валова, О.В. Крисального, В.В. Липчука, М.Й. Маліка, Л.Ю. Мельника, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, В.І.Топіхи, М.М. Федорова, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та інших.

Разом з цим у публікаціях більшості вчених залишаються недостатньо розкритими питання проведення модернізаційних змін на рівні окремої галузі і підприємства, формування взаємовідносин тваринників з державою, розробки ринкової стратегії розвитку галузі тваринництва і програм визначення напрямів підвищення економічної ефективності виробництва тваринницької продукції у сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення в умовах стабілізації ринкових процесів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є теоретично-методологічне обґрунтування значення економічної модернізації для інтенсивного розвитку тваринництва, виробництва нових видів тваринницької продукції та розробка основних шляхів підвищення її ефективності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах господарювання виробничі і економічні процеси, що відбуваються у середовищі функціонування сільськогосподарських підприємств і господарств населення, характеризують відсталість їхнього фактичного розвитку від сьогоденних вимог внутрішнього ринку. Значні зміни на вітчизняних і міжнародних продовольчих ринках викликають загострення проблеми продовольчої безпеки, а це спонукає до формування нових стратегічних орієнтирів (з урахуванням територіального розміщення потужностей виробництва, економіко-фінансового стану і кадрового складу підприємств) прискорення модернізації галузі тваринництва.

У цьому випадку слід пам'ятати, що модернізація є системним процесом, характеризує короткостроковий або середньостроковий проект, що має чіткі часові парамет-

ри й межі, визначає рівень продуктивності праці та добробуту населення [1]. Стверджується, що зміст модернізації полягає у "...наповненні економіки інноваційними процесами, спрямованими на ефективність економічного зростання та підвищення добробуту народу в цілому" [2, с. 5]. Особлива роль відводиться технологічній модернізації, яка передбачає створення економічних механізмів для прискорення переходу до фази зростання технологічного укладу [4].

Головна мета здійснення економічної модернізації тваринницьких підприємств полягає у створенні сучасного типу ферм і комплексів та відповідних їм інтеграційно-соціальних взаємозв'язків, що спрямовуються на виробництво конкурентоспроможної тваринницької продукції.

Необхідність економічної модернізації обумовлюється динамічними тенденціями у розвитку тваринництва і непередбачуваними ситуаціями, що вимагають швидкого реагування на потребу цілеспрямованого покращення, оновлення генетичного потенціалу, засобів виробництва, трудових і виробничих процесів, виробництва нових видів продукції. Не слід вилучати значну кількість чинників, що носять внутрішній і зовнішній характер та безпосередньо впливають на організаційно-виробничі і модернізаційні процеси та ефективний розвиток тваринництва (рис. 1).

Можна побачити, що найбільш впливовими чинниками є ті, що здатні забезпечити кардинальні зрушення у модернізації галузі тваринництва і структурі виробництва тваринницької продукції, оскільки супроводжуються інноваційними процесами (сучасні технології, нові тваринницькі продукти, послуги, галузі, види професій, ефективні фермські машини і обладнання) та кінцевими результатами (зниження виробничих витрат і собівартості продукції, покращення її якості, зростання продуктивності праці і прибутковості виробництва).

Дослідження показали, що модернізація тваринництва відображує:

- зміни його цільового спрямування на відродження, інноваційний розвиток, підвищення конкурентоспроможності з метою забезпечення продовольчої безпеки кожного регіону і країни;

- необхідність отримання підтримуючих інструментів (субсидії, процентні ставки по кредитах, компенсаційні виплати паливо-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, придбання фермської техніки) аграрної політики;

- ефективне використання інструментів державного регулювання виробничої діяльності, освоєння інвестиційних ресурсів, впровадження техніко-технологічних інновацій, випуску якісних м'ясних і молочних продуктів харчування та своєчасного забезпечення ними потреб населення;

- процес формування висококваліфікованого складу працівників, здатних професійно модернізувати виробничі процеси у основних підрозділах тваринництва.

Вважаємо, що економічна модернізація відображає новий тип виробничих відносин, які сприяють прискоренню відтворювальних процесів у матеріально-технічній базі тваринництва на принципах новітніх технологій, створенню передумов для виготовлення інноваційних видів продукції, підвищенню її ефективності і забезпеченню конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому рин-

ках, вирішенню ряду соціальних проблем у виробничих колективах. Характерними ознаками для неї є процес формування економічної діяльності, яка пов'язується з пріоритетами трудових колективів (інтереси, цінності, мотивація, трудова активність, продуктивність і оплата праці) і інноваційними перетвореннями у виробничій системі [3].

Виникає необхідність розробки заходів проведення модернізації тваринництва, що забезпечує підвищення рівня його ефективності і конкурентоспроможності, зростання продуктивності праці, раціональне використання потенціалу підприємств та досягнення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств у відповідності зі змінами умов їхнього функціонування. Зазначимо, що економічна модернізація означає не тільки техніко-технологічне переоснащення тваринництва, але й охоплює усі сторони його економічної і виробничо-господарської діяльності відповідно до комплексу трансформаційних змін на підприємствах. Модернізація характеризує сукупність взаємопов'язаних процесів, здійснення яких сприяє нагромадженню грошових коштів, розширенню розмірів виробництва, оновленню економічної, техніко-технологічної, інноваційної сфер діяльності, зниженню витрат і підвищенню продуктивності праці.

Окрім цього, вона передбачає: значне покращення економічних показників розвитку і діяльності галузі тваринництва, збільшення обсягів виробництва якісної м'ясної і молочної продукції та прибутку від її реалізації, економію виробничих і трудових витрат на отримання одиниці інноваційних видів продукції, підвищення доходів тваринників. Водночас для виконання цих складних завдань доцільно прискорити випуск сучасних машин і обладнання для модернізації і технічного переоснащення тваринницьких ферм і комплексів з урахуванням специфіки функціонування кожного тваринницького підприємства. Ці важливі питання повинні вирішуватися кожним окремо взятим сільськогосподарським підприємством регіону з метою забезпечення активного позиціонування України на світовому аграрному ринку як виробника екологічно чистих тваринницьких продуктів.

У процесі дослідження виникла потреба в'яснити причини, які обмежують можливість проведення модернізації тваринництва. Це спонукало до проведення вибіркового опитування керівників і працівників тваринництва у регіонах Поділля. Зокрема, на поставлене респондентам запитання "Які чинники перешкоджають проведенню модернізації тваринництва у Вашому господарстві?" було отримано відповіді у такій структурній послідовності: 41,6% — не вистачає власних грошових коштів, 29,4% — відсутність державної фінансової підтримки, 14,7% — збитковість і високий економічний ризик подальшого функціонування підприємства, 6,3% — невпевненість в отриманні будь-якої вигоди у цьому заході, 3,8% — довготривала окупність машин і устаткування, 2,9% — відсутність висококваліфікованих кадрів для обслуговування засобів індустриальних технологій, 1,3% — інші.

Означене коло проблем потребує забезпечити розвиток сучасної інфраструктури продовольчого ринку, повний доступ до нього товаровиробників тваринницької продукції та своєчасне здійснення продовольчого моніторингу з метою контролю за якістю та екологічною безпекою харчових продуктів тваринницького походження. Ураховуючи цю ситуацію проведення модернізації, в

основі якої знаходиться впровадження інноваційних розробок, є першочерговою необхідністю, що обумовлюється конкурентними умовами виробництва тваринницької продукції, орієнтованої на заміщення імпоротної та повного наповнення нею внутрішнього ринку.

У контексті зазначеного тваринництво більшості регіонів країни потребує залучення значних обсягів інвестицій та організації якісного виробничого процесу, який би забезпечив глибоку структурну перебудову і модернізацію найбільш пріоритетних тваринницьких галузей. Велике значення у цьому випадку мають внутрішні і зовнішні інвестиції, які дають можливість визначити основні тенденції і перспективи подальшого розвитку тваринництва.

Передусім при інвестуванні процесу економічної модернізації і забезпеченні конкурентоспроможності тваринництва важливо ураховувати виробничі потужності і наявний генетичний потенціал тваринницьких підприємств регіонів, набутий техніко-технологічний досвід спеціалістів, а також працівників, які обслуговують усі підгалузі тваринництва відповідно до їхньої спеціалізації. Зазвичай від успішного виконання цих важливих завдань, як і багатьох інших (збільшення обсягів продукції, покращення цінової політики, збалансування попиту, виробництва і реалізації тваринницької продукції), значною мірою будуть залежати кінцеві результати господарської діяльності тваринницьких підприємств України (табл. 1).

Результати проведених розрахунків показують, що за досліджуваній період на підприємствах, що спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва, зменшилося поголів'я великої рогатої худоби на 49%, корів — на 41,7%, що викликало скорочення числа зайнятих у цій галузі працівників і обсягів виробництва окремих видів (зокрема яловичини і телятини — на 26,5%) тваринницької продукції.

Покращення економічних показників (ріст продуктивності праці, розміру прибутку від реалізації продукції тваринництва) відбулося в основному за рахунок зменшення (на 6,2%) розміру сільськогосподарських угідь, чисельності зайнятих працівників тваринництва — на 48,6% (у сільськогосподарському виробництві — на 36,1%).

З'ясовано, що кожне підприємство, незалежно від форми власності, у визначенні стратегії модернізації і розвитку тваринництва в основному орієнтується на отримання максимального прибутку від реалізації продукції, який є досить складним і багатоглядним економічним об'єктом, що виконує стимулюючу функцію, хоча на нього впливає значне число різних чинників (обсяг і структура реалізації продукції, собівартість товарної продукції, ціна реалізації продукції і ін.). Позитивним явищем є те, що рівень рентабельності має тенденцію до зростання. Такому росту сприяло збільшення розміру (у 2,1 рази) прибутку від реалізації тваринницької продукції у розрахунку на земельну площу та покращення ряду інших економічних показників.

У цілому низька ефективність окремих підрозділів тваринництва пояснюється у першу чергу його технічною та технологічною відсталістю, що занижує привабливість цієї важливої галузі, а також зниженням якості виробленої продукції, на яку значний вплив має висока концентрація тваринницької продукції в господарствах населення, оскільки частка отриманої тут валової продукції тваринництва складає 54,4% від загального обсягу продукції усіх категорій господарств. Однак проведення модерні-

Таблиця 1. Економічні показники розвитку тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України

Показники	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2015 р. до 2005 р., %
Поголів'я великої рогатої худоби, тис. голів:	2491,8	1526,4	1270,5	51,0
у тому числі корів	866,2	589,1	505,1	58,3
свиней	2602,4	3625,2	3704,0	142,3
птиці усіх видів, млн голів	66,6	110,6	112,0	168,2
Вироблено на 100 га сільськогосподарських угідь, ц:				
молока	359,6	302,3	298,9	83,1
м'яса великої рогатої худоби і птиці	41,9	55,3	65,4	156,1
вовни, кг	8,4	11,3	6,4	76,2
Вироблено на 100 га ріллі, м'яса свиней, ц:	15,6	21,3	25,1	160,9
Чисельність працівників, зайнятих у тваринництві, тис. осіб	264,4	198,7	136,0	51,4
Обсяг валової продукції тваринництва на одного зайнятого у цій галузі працівника, тис. грн.:	48,0	130,2	238,0	495,8
У розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.:				
валова продукція тваринництва	77,3	125,8	159,1	205,8
прибуток від реалізації продукції тваринництва	1,6	7,4	22,1	13,8 рази
Рівень рентабельності виробництва продукції тваринництва, %	5,0	7,8	15,3	10,3 в.п.

Джерело: розраховано за даними [5, с. 296, 303, 304; 6, с. 12—15; 26, 30—33].

зації у фермерських і індивідуальних господарства населення є недоцільним, оскільки цей процес є одним із недешевих, високо затратних і не завжди фінансово оправданих для мало мобільних підприємств.

Водночас отримані позитивні результати у виробничій діяльності фінансово стійких тваринницьких підприємств спрямовуються на забезпечення модернізації і технічне переоснащення виробництва, раціональне використання виробничих ресурсів, впровадження інноваційних ресурсозберігаючих технологій. Завдяки проведеним заходам скорочуються (в 1,5—1,8 рази) матеріальні витрати на виробництво одиниці продукції, підвищується рівень її конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Таким чином, економічна модернізація є одним із елементів рушійної сили, що забезпечує оновлення існуючих видів економічної діяльності та реалізацію прогресивних заходів, спрямованих на подолання економічного відставання у розвитку сфер економічної діяльності, галузі, підприємства, регіонів країни. На грані посилення умов становлення регіональної і міжнародної економічної конкуренції щодо зміцнення продовольчої безпеки і задоволення потреб населення у продукції тваринництва, зростає більша жорсткість вимоги до підвищення її якості і конкурентоспроможності.

У цій ситуації важливо своєчасно забезпечити дієздатність процесу модернізації виробничих процесів, здійснити перехід на використання індустріальних технологій та виробництво інноваційних видів тваринницької продукції. Інтенсивний розвиток тваринництва, особливо молочного скотарства, перехід на промислову технологію ведення цієї галузі можливі при умові систематичного оновлення основного стада молодими високопродуктивними коровами, добре пристосованими до нової технології і індустріальних методів виробництва продукції. Вважаємо, що формування і впровадження механізму економічної модернізації у найближчій перспективі дасть можливість тваринницьким підприємствам добитися структурних зрушень у їхньому ефективному розвитку, виробництві якісної продукції та підвищенні її ефективності.

Література:

1. Качала Т.М. Модернізація як необхідна умова економічної відбудови національної соціально-економічної системи / Т.М. Качала // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. — 2011. — № 2. — С. 31—36.
2. Кушлин В. Цели и факторы модернизации экономики / В. Кушлин // Экономист. — 2001. — № 8. — С. 3—10.
3. Лаврук О.В. Мотиваційний механізм у розвитку аграрних підприємств: монографія / О.В. Лаврук, В.В. Лаврук // Кам'янець-Подільський: ПП "Медобор-2006", 2015. — 264 с.
4. Мельник Т.Ю. Модернізація економіки: технологічно-структурний аспект / Т.Ю. Мельник // Вісник ЖДТУ. — № 3 (49). — 2013. — Економічні науки. — С. 216—219.
5. Статистичний щорічник України за 2015 рік // Державна служба статистики. — К.: 2016. — 574 с.
6. Тваринництво України 2015 / Статистичний збірник // Державна служба статистики. — К., 2016. — 211 с.

References:

1. Kachala, T. (2011), "Modernization as a prerequisite for economic reconstruction of the national socio-economic system", Visnyk Volynskoho instytutu ekonomiky ta menedzhmentu, no 2, pp. 31—36.
 2. Kushlin, V. (2001), "Goals and factors of economic modernization", Ekonomist, no 8, pp. 3—10.
 3. Lavruk, O. & Lavruk, V. (2015), Motyvatsiynny mekhanizm u rozvytku ahrarnykh pidpryyemstv [Motivational mechanism in the development of agricultural enterprises], monograph, Medobory 2006, Kamyantets-Podilskiy, Ukraine, 264 p.
 4. Melnyk, T. (2013), "Modernization of the economy, technological and structural aspect", Visnyk ZHDTU, no 3, pp. 216—219.
 5. State Statistics Service of Ukraine (2016), Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny za 2015 rik [Statistical Yearbook of Ukraine 2015], Statistical publication, Kyiv, Ukraine, 574 p.
 6. State Statistics Service of Ukraine (2016), Tvarynnystvo Ukrayiny 2015 [Livestock Ukraine 2015], Statistical publication, Kyiv, Ukraine, 211 p.
- Стаття надійшла до редакції 02.06.2017 р.